

KATILIM BANKACILIĞI: MALİ KESİMDE NASIL BİR SEÇENEK?

Doç. Dr. İrfan KALAYCI
İnönü Üniversitesi
İrfan.kalayci@inonu.edu.tr

ÖZET

Bankalar para fabrikasıdır; ekonomiyi finanse ederler. “Katılım bankaları” bu finansmanı “faiz”le değil “kâr-zarar ortaklığı” yoluyla sağlarlar. Dünyadaki kuramsal geçmişi 1940'lara, uygulaması ise “İslami bankacılık” olarak 1970'lere dayanan katılım bankaları, Türkiye’de eski adıyla “özel finans kurumları” (ÖFK), mali serbestleşmenin bir sonucu olarak mali kesimde bir yeniliği temsil etmektedirler. Kredi havuzu gittikçe genişleyen katılım bankaları, faizi değil faiz yasağını bir “çıpa” olarak kullanırlar. Faize karşı duyarlı kesimlerin atıl tasarruflarının faizsiz katılım fonları ve dolayısıyla en az maliyetle reel sektöre aktarılmasında aracı işlevini görürler. Bu işlevini sınıfsal ya da ideolojik bir güdüyle yapmazlar. Katılım bankacılığı, isim bazında Türkiye’ye özgüdür, ancak referansları İslam’ın buyrukları çerçevesinde evrenseldir. O nedenle sermaye yapısı ve müşteri portföyü çok-ulusluluk özelliğine sahiptir. Geline aşamada görünen şudur ki; katılım bankacılığı Türkiye’nin genel mali kesiminde yapıcı ve geleneksel bankalara karşı ise bir seçenektir iddiasındadır.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, Faiz Yasası, Kâr-Zarar Ortaklığı.

PARTICIPATION BANKING: HOW IS IT AN ALTERNATIVE IN FINANCIAL SECTOR?

ABSTRACT

Banks are money factory; they finance the economy. “Participation banks” make this finance with not “interest”, with “the profit-loss partnership”. The participation banks, whose institutional history goes back to 1940s in the world, has been working since 1970s as “Islamic Banking”. Today, Participation Banks, previously known as “Private Financial Corporations” (PFC), represent a reform in the financial sector of Turkey. Participation banks, whose credit pool has extended increasingly, use this interest-free system as an “anchor”, not interest rate. They transfer the idle savings of people who are sensitive to interest, to real economy with the interest-free participation funds with a minimum cost. This system does not work on account of an ideological incentive. Participation banking, as a name, is specific to Turkey, but its references are global with in the framework of orders of Islam. Therefore, its capital structure and customer portfolio are multi-national. In this stage it seems that participation banking has a claim of being effective in the financial sector and an alternative to traditional banks of Turkey.

Keywords: Participation Banking, Interest Ban, Profit-Loss Partnership.

1. Giriş

Para fabrikası olan bankacılık kesimi çeşitli kollara ayrılmıştır, her koldaki banka parayı farklı yoldan elde eder ve dolaşıma çıkarır. Örneğin merkez bankaları, banknot basar, devletin hazinedarlığını yapar ve para politikalarını uygularlar. Diğer bankalar ise farklı yöntemlerle paranın toplanıp dağıtıldığı ara istasyonlardır. Geleneksel ticari bankalar, öncelikle faizle mevduat toplayıp kredi vererek kayıtsal para yaratırlar. Kalkınma ve yatırım bankaları doğrudan tahvil çıkararak ve/ya tahvil çıkaran şirketlere aracılık yaparak kredi ihtiyacını giderirler. Katılım bankaları ise “*üçüncü tarz bankacılık*”savına uygun olarak faizsiz fakat *kâr-zarar ortaklığı* anlayışıyla topladığı tasarrufları bir aracı olarak reel sektöre aktarırlar.

Geleneksel bankacılıkta “*faiz*”, katılım bankalarında ise “*faiz yasağı*” bir para politikası aracı olarak kullanılmaktadır. İlkinde paranın diğer işlevleri yanında saklama işlevi öne çıkarken, bu, İslami esaslara göre çalışan katılım bankacılığı açısından reddedilen bir duruma dönüşmüştür. Dolaşımda olmayan para atıldır ve piyasaları tembelleştirir. Bu saptama aslında paranın özgün tanımına da yakındır: Para, genellikle iktisadi karar birimleri arasında bir borcun ödenmesinde (ya da bir hesabın kapatılmasında) kabul edilebilir, elden ele geçen bir meta olarak tanımlanabilir. Bilinmektedir ki, çağımızın toplumlara–takas yapmayan anlamında- paralı toplumdur ve onlar geliştikleri oranda paranın kullanımı, mevduat hesaplarının açılması ve reel ekonomiye kaynak aktarılması kolaylaşır.

Katılım bankacılığının geleneksel bankacılığa karşı seçenek olabilirliğini, bankacılığın geçirdiği evrimle birlikte tartışmak gerekir. Zira modern bankacılık salt ‘para alışverişi’ yapandegil, paranın güvenli ve hızlı bir şekilde sanal naklinearacılık eden bir meslek haline gelmiştir. Bu süreçte, faiz gelirinin dinsel, felsefi ve etik olarak meşru olmadığını düşünenler, faiz ve bankadakil birçok kapitalistpiyasanın dışında kaldılar. Ancak faizden uzak duranlar da, özellikle para saklama ve transferine aracılık yapacak kurum ihtiyacı nedeniyle, tahakkuk eden faizi almasalar bile, bankalara müşteri oldular. Ayrıca, faizle ticaret yapıp servet edinenler ile faiz ilişkisi dışında kalmayı tercih eden ‘dindar’ kesim arasında, ikincisinin aleyhine olmak üzere –dezavantajlı-bir rekabet durumu oluştu (Battal, 2009:6). İşte katılım bankaları, faizin bozduğu rekabeti düzeltip ‘hakça’ düzeye getirmek amacıyla ortaya çıktılar.

Faiz,katılım bankalarının esas aldığı İslam dininin yasaklarından biridir. Çünkü İslami inanişaya göre faiz, karşılığı olmayan bir mal kazancıdır; insanlardaki erdem duygularını köreltir, toplumsal yardımlaşmayı felce uğratar; insanları ticaret, zanaat ve ziraat gibi iktisadi hayatın temeli olan faaliyetlerden alıkoyar; genellikle borç verenler zengin, alanları yoksul hale getirerek sınıfsal çatışmayı palazlandırır; borçluların bireysel özgürlüklerini yok eder, en azından sınırlar ve daraltır; insanı cimri, bencil, ve fırsatçı yapar; devletleri mali yönden zayıflatıp dışa bağımlı hale getirir (Özsoy, 1994:39).

Dünyada ve Türkiye’de belirgin bir gelişme gösteren katılım bankacılığı geleneksel bankacılıkla özel sermaye, serbest rekabet piyasası, mali ürünlerin ihracı vb. noktalarında benzeşirler. Aralarındaki temel fark, katılım bankalarının faaliyetlerini faizsiz yapmasıdır. Bu durummalı kesime bir renk, canlılık ve zenginliğin yanı sıra niteliksel ve simgesel bir “seçenek” sağlamaktadır. Geleneksel bankacılık, faizle borç

(mevduat) toplayıp faizle borç (kredi) veren kapitalist bankalar düzenidir. Katılım bankaları “faizsiz bankacılık” (interest-freebanking) yaparken İslami kurallara dayanır. Öte yandan Akın’ın (1986:110) deyimiyle “her İslam bankası faizsiz bankadır, fakat her faizsiz çalışan banka İslam bankası demek değildir.”

Kapitalist düzendeki faizin, kazananlar ile kaybedenlerin kazanç ve kayıpların toplamının sifıra eşit olması anlamında bir “sıfır toplamlı oyun” aracı olduğu varsayılabilir. Çünkü, örneğin, enflasyonist bir konjonktürde yapılan bir borç alışverişinde, faizle borç para veren kaybederken borç alan kazanır. Deflasyonist bir konjonktürde ise oyuncuların durumu tersine döner. Enflasyonda (deflasyonda) para-sermayenin gerçekdeğeri düştüğü (arttığı) için bu sonuç ortaya çıkar. Para ve fiyat istikrarının sağlandığı (ne enflasyonun ne de deflasyonun olduğu) bir ekonomide salt bir tarafın kazançlı çıktığı sıfır toplamlı değil her kesimin kazandığı “sıfırdan büyük toplamlı oyun” sergilenir.

Katılım bankaları temelde faizsiz kurumlar olarak bilinir; ancak ilk ortaya çıkış dönemlerinde değişik adlar aldılar: Örneğin, İslami bankalar, özel finans kurumları (ÖFK), hatta risk sermayesi şirketleri gibi. Sadece Türkiye’de (2005’ten itibaren) kullanıldığı görülen “Katılım Bankası” adı, diğer adların taşıdığı örtülü ya da örtüsüz ideolojik-politik bir içerik taşımamakta, toplumun tüm kesimleriyle uzlaşma olanağını vermektedir.¹ Şu anda katılım bankacılığı, artık kamusal mali kesimin de ilgi alanına girdiği için ÖFK özelliğini yitirmiştir. Ayrıca, katılım bankaları, başlangıçta risk sermayesi şirketleri olarak çalışmış olsalar da artık bu yapıda değildirler.

Bu makale, basitçe, katılım bankacılığının mali kesimde bir seçenek oluşturduğu varsayımından hareketle “nasıl bir seçenek” sorusu üzerine kurgulanmıştır. Bunun için konunun iki bölümde incelenmesi planlanmıştır. Birinci bölümde katılım bankacılığının kuruluş felsefesi, çalışma yöntemi, amaç-araç düzeyinde kuramsal bir çerçevesi çizilirken; ikinci bölümde ise, onun kapitalizm-yoğun genel malikesimdeki “asimetrik”bir model olduğuna işaret eden “seçeneklilik”özelliği ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Burada güdülen amaç, anaakım para-bankacılık literatüründe genellikle kenarda tutulan faizsiz bankacılık konusunu Türkiye’ye özgü kavramsallaştırılan katılım bankacılığı yoluyla güncelleştirmek ve akademik tartışmalar içine çekmektir.

2. Katılım Bankacılığının Tarihsel-Kuramsal Gelişimi

Katılım bankalarının yarım yüzyılı bile bulmayan kısa bir geçmişi ve Arap bölgesinde başlayıp Türkiye’ye ve dünyaya yayılan küresel bir coğrafyası vardır. Katılım bankalarının genel özellikleri dışında perakendeci ve toptancı bankacılık işlemlerinden hangilerini gerçekleştirdikleri önem taşımaktadır.

2.1. Dünyadaki Gelişimi

İslam Konferansı’na (1969) katılan ülkeler arasında İslam Kalkınma Bankası (1975) ve İslam Bankaları Birliği kurulduktan sonra faizsiz bankacılıkta iki türlü hareket gelişti(Zaim, 2000:250):İlki,İslami esaslara dayalı bir toplum modeline geçmeye çalışırken İslam’a uygun iktisadi model içinde mali ve bankacılık sektörünün yeniden yapılanması. (İran, Pakistan ve kısmen Sudan’da bu yolda bir uygulamaya

¹İsim değişikliğinin gerekçeleri ve beklenen yararları için bkz. Hazıroğlu, 2006.

geçildi.)*İkincisi* ise dünyaya egemen olan serbest piyasa ekonomisi içinde faizsiz malikurumlarının kurulup rekabete açılması.(Birinci modelin uygulayıcısı olarak belirtilen İran, Pakistan, Sudan dışındaki diğer üye ülkelerde bu model uygulandı.) Her iki yaklaşım tarzı içinde de faizsiz bankacılığın istenildiği ve olması gerektiği gibi başarıyla uygulandığı söylenemez.Zaim, her iki modelde karşılaşılan temel sorunun faizsiz bankacılık sisteminin kendi işlevini yerine getirmesini sağlayacak “toplumsal çevre” ile “iktisadi ve hukuksal çerçeve”nin tam olarak kurulamamış olmasına bağlamaktadır.

Dünyada faizsiz bankacılığın modern ve uluslararası prototipi olan İslam Kalkınma Bankası (IDB), 1973’te Müslüman ülkelerin maliye bakanlarının ortak bildirgesiyle Cidde’de kuruldu. Temel işlevi, üyeler arasında mali yardımlaşmayı sağlamak ve bunu İslam hukukuna uygun bir şekilde iktisadi ve toplumsal kalkınmaya dönüştürmektir. Şu anda 56 üyeli ve 6 milyar İslam Dinarı (ID²) sermayeli olan IDB’de birim değeri 10 bin ID olmak üzere 600 bin pay vardır. Türkiye’nin hissesi toplamın %8,41’idir. En büyük hissedar %26,5 ile IDB’nin ‘başkentliğini’ yapan S.Arabistan’dır (Ayrıntı için bkz: isdb.org).

Öte yandan,1971’de Kahire’de kurulan “Nasır Sosyal Bankası”, faizsiz yatırım bankası niteliğinde olup günümüzdeki yerel faizsiz bankacılığın ilk önemli örneklerindedir. Uluslararası ölçekli olanı ise IDB’dir. Kaydettiği gelişme itibarıyla (Tablo1), katılım bankacılığı geleneksel bankacılığın teknolojik düzeyinin gerisine düşmemiş ve coğrafi olarak yayılma alanların dışına çıkmamıştır.

Tablo 1: Katılım Bankacılığı Sisteminin Gelişimi

	1960-1970	1970-1980	1980-1990	1990-2000	2000-
Kurumlar	Tasarruf Bankaları	ve Ticaret ve Yatırım Bankaları	ve ÖFK ve Sigorta Şirketleri	ve Portföy Yönetim Şirketleri ve Aracı Kurumlar	ve e-bankacılık
Ürünler	Karz-ı Hasen Mudaraba Muşaraka	ve Salam	ve Ticari Bankacılık Ürünleri, Katılım Hesapları, İslami Sigortacılık	ve Yatırım Fonları, İslami Bonolar, Hisse Senetleri	ve Yapılandırılm İş Ürünler
Bölge	Körfez Arap Ülkeleri	ve Orta Doğu	ve Asya ve Pasifik, Türkiye	Aynı Bölgeler	ve Avrupa ve ABD

Kaynak: Türkiye Finans AŞ, 2008.

² ID kuru, IMF para birimi (Özel Çekme Hakkı) anlamına gelen SDR’ye denktir.

Dünya genelinde faizsiz banka adı altında hızla şubeleşme artmıştır. BugünOrta Doğu ve Güney Asya ağırlıklı en az 75 ülkede (başlıca olanları için bkz: EK-A) 300'den fazla faizsiz mali kurum bulunmaktadır. İslam ülkeleri dışında ABD, Almanya, Danimarka, Fransa, İsveç, İsviçre, Lüksemburg, İngiltere veG.Afrika Cumhuriyeti de faizsiz bankalara kapılarını açmıştır. Bünyelerinde faizsiz bankacılık birimi kuran büyük geleneksel-kapitalist bankalar arasında iseCitibank, Union Bank of Switzerland, GoldmanSachs, HSBC, Commerzbank ve BNP gibi dünyanın en büyük bankaları yeralmaktadır. İslami mali kesimde (banka+sigorta) İngiltere'nin özel bir yeri vardır; çünkü orada iki milyona yakın yerleşik Müslüman yaşamaktadır ve bu da yüz milyonlarca sterlin eşdeğerinde büyük bir mali pazar demektir.

Kral Abdülaziz Üniversitesi'nden (Cidde) Chachi (2005), İslami bankacılığın son otuz yılını değerlendirdiği bir kitap-inceleme yazısında 5 kıta-48 ülke çapında örgütlenmiş 280 İslam bankasının (ek faizsiz bankacılık yapan geleneksel bankalarla birlikte) 400 milyar \$'lık bir toplam mevduata ulaştığını belirtmektedir. Al-Jarhi'nin (2005:1) vurguladığı gibi faizsiz bankalar özellikle B.Avrupa ve Japonya'da uygulanan ve büyük ölçekli pek çok alanda hizmet veren evrensel bankacılık işlemlerini de yapmaktadır.

Faizsiz bankacılık İngiltere özelinde Anglosakson dünyasında da ilgi görmeye başlamıştır.Burghardt ve Fuß'un (2004) belirttikleri gibi,İslami mali kesim yıllık %10-%15 oranında büyümekte ve küresel varlıkları 180-250 milyar \$'lıkdeğere ulaşmış bulunmaktadır. Oysa Bashir'e (2003:32) göre bu sektörün 1970'teki pazar payı sadece %2'den ibaretti.

Dünyanın her tarafında örneklerine rastlanan faizsiz bankacık sistemine en fazla ev sahipliği yapanlar doğal olarak İslam ülkeleridir. Bunlardan özellikle İran ve Pakistan, sistemin tümüyle kabul edildiği iki ülkedir. İslami ülkelerdeki gelişim eğilimi bakımından faizsiz bankacılığın bankacılık sistemi içindeki payı 2005 sonu itibarıyla Bahreyn'de %8,4, Malezya'da %1,4, Mısır'da %17,0, Kuveyt'te %22,0iken (Uyan, 2006); Türkiye'de ise 2007'de %5,5 iken 2011'de %9 oranını zorlamıştır.

2.2. Türkiye'deki Gelişimi

Türkiye'de katılım bankacılığının tarihçesiniÖFK'lerin doğuş nedenlerinden başlatmak gerekir: Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB), yerli halkın ve yurt dışı işçilerin birikimlerini faizsiz koşullarda fakat verimlilik, kârlılık anlayışı doğrultusunda birleştirerek sanayiye aktarmak üzere 1975'te kurulmuş, 1978'de faiz bazlı çalışma kararı almıştır. İlk kuruluş yapısı itibarıyla DESİYAB, 1983'te görücüye çıkan ÖFK için bir model oluşturmuştur.

ÖFK'nin bankacılık pazarına girmesinin bir dizi iktisadi ve sosyo-politik nedeni vardır. Örneğin:i-Ülkede faize karşı dinsel inancından dolayı tasarrufunu kapitalist bankalarda değerlendirmekten kaçınanların atıl fonlarını ekonomiye kazandırmak.³ii-Uluslararası petro-dolar adresli Arap sermayesinin ülkeye girişini sağlamak. iii-Dinsel aidiyet dağılımında İslam'ın başat ve baskın olması.iv-24 Ocak 1980 tarihli liberal

³ Bu gerekçe, o konjonktürde sadece ÖFK'nin hayata geçirilmesini değil, aynı zamanda, Hazine'nin gelir ortaklığı senetleri gibi faizsiz bir yatırım aracını ihraç etmesini de sağladı. Türkiye, her iki araçla I.Özal Hükümeti [1983-1987] döneminde tanışma olanağını buldu.

iktisadi kararların ve 1981 tarihli Sermaye Piyasası Kanunu'nun yürürlüğe konulması. v-1983'te İMKB'nin kurulması ve 1987'den itibaren mali serbestleşme ve devlet müdahalesinin kaldırılması (deregülasyon) uygulamalarına hız verilmesi.

Türkiye'de katılım bankaları, diğer mali kurumlar gibi 19/10/2005 tarihli 5411 sayılı (171 maddelik) Bankacılık Kanunu'na tabidir ve buna göre mevduat bankaları ile eşit statüdedir. Bu Kanundaki "banka" ibaresinin açılımı "*mevduat bankası, katılım bankası ve kalkınma ve yatırım bankası*" şeklindedir. Katılım bankaları, ticaret/şirketler hukuku açısından A.Ş. statüsündedir. Katılım bankalarının yapabileceği faaliyetler bu kanunun 4.maddesinde sıralanmıştır. Katılım bankaları, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun (BDDK) izniyle faaliyet yapabilir. Kanuna göre gerçek kişilere ait katılım fonları (özel cari ve katılma hesapları), tasarruf mevduatı gibi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) tarafından sigorta edilir. Bankacılık mesleğini geliştirmekten sorumlu olan Türkiye Bankalar Birliği (TBB) ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin (TKBB) görev, yetki ve sorumlulukları 79. maddede düzenlenmiştir (BDDK, 2005).

Ülkemizde halen faaliyette bulunan katılım bankaları -alfabetik sırayla- şunlardır: Albaraka Türk, Asya, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans Katılım Bankası. Tablo 2'de bu bankaların ticari unvanı, kuruluş tarihi, statü ve sermaye yapısı gösterilmiştir.

Tablo 2: Türkiye'de Katılım Bankalarının Yapısı

<i>Ticari Unvanı</i>	<i>Kuruluş Tarihi</i>	<i>Tarihsel Gelişim/Statü Değişiklikleri/Sermaye Yapısı</i>
Albaraka Türk Katılım Bankası AŞ	1985	Orta Doğu merkezli Albaraka Bankacılık Grubuna ait olan Banka sermayesinin %54,06'sı bu gruba, %9,38'i diğer hissedarlara ait olup %17,11'i halka açıktır.
Asya Katılım Bankası AŞ	1996	1996'da Asya Finans Kurumu AŞ unvanı ile faaliyete başlamış, 2005'te Asya Katılım Bankası AŞ olarak değişmiştir. Banka sermayesinin %52,53'ü halka açık olup kalanı diğer ortaklara aittir.
Kuweyt Türk Katılım Bankası AŞ	1989	1989'da ÖFK statüsünde kurulmuş, 1999'da unvanı Kuveyt Türk Katılım Bankası AŞ olarak değişmiştir. Kuveyt Türkün sermayesinin %62,23'ü Kuwait Finance Housea, %9'u Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kurumuna, %9'u İslam Kalkınma Bankasına, %18,71'i Vakıflar Genel Müdürlüğüne, %2'si de diğer ortaklara aittir.
Türkiye Finans Katılım Bankası AŞ	1984	Faisal Finans unvanı ile 1984'te kurulmuştur. Şirket hisselerinin sahibi olan Dar Al-Maal Al-İslami S.A. (DMI) Grubu 1998'de hisselerini İsviçre'de mukim OLFO S.A. şirketine devretmiştir. 2001'de kurum

	hisselerinin %38,82'si S. Ülker tarafından devralınmış ve aynı tarihte kurumun ismi Family Finans Kurumu AŞ olarak değiştirilmiştir. 2001'de Ülker'in kurum sermaye yapısındaki payı %98,63'e ulaşmıştır. 1991'de faaliyete başlayan Anadolu Finans Kurumu ile Family Finans 2005'te birleşmiş ve aynı yıl Türkiye Finans Katılım Bankası AŞ unvanını almıştır. Banka sermayesinin %60 hissesi 2008'de S. Arabistan'ın en büyük bankası olan TheNational Commercial Bank tarafından satın alınmıştır. Şu anda Bankanın %64,67'si S. Arabistan Ulusal Ticaret Bankasına, %13,69'u Gözde Finansal Hizmetler AŞ'ye aittir.
--	---

Kaynak: BDDK, 2011: 8.

Bu katılım bankalarının hedef kitlesi tasarruflarını “atıl fonlar”da değerlendireniktisadi anlamdaki- muhafazakâr kesimdir. Türkiye’de atıl fonlar geleneksel olarak altın ve döviz gibi “*para-benzeri*” araçlar ile gayrimenkuller şeklindedir. Atıl fonların miktarı tam olarak bilinmemekle birlikte bazı göstergelere ve araştırmalara göre tahmin edilmektedir.⁴TKBB'nin(2012) derlediği verilere göre, 2008'de 4 katılım bankasının aktifler, mevduatlar ve kredilerdeki payı %4-5-5şeklinde olup dönem kârı ise 647 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

2.3. Katılım Bankacılığının Genel Özelliği: Faiz Yasağı İlkesi

Malikesimi bir insanın kalbine benzetirsek merkez bankası o damara temiz kan (taze para) pompalayan “atardamar”, diğer bankalar ise “toplardamar”sayılabilir. İktisadi sistem ya da iktisadi yaşam da aslında insan vücudundaki kan akım şematığından başka bir şey değildir.Katılım bankacılığı görece yeni bir olgudur ve dolayısıyla bir tür mali açılımdır. Liberalleşme ve deregülasyonun ürünü olan katılım bankalarının, kuramsal bağlamda ve aynı zamanda dünya ve Türkiye’deki uygulamaları açısından birtakım özellikleri sözkonusudur.

Katılım bankaları ilkesel olarak faizi (ribayı) yasaklayan İslam hukukuna dayalıdır.İktisat ile İslam hukuku ve İslami mali kesimin gelişmesi arasında kurulan ilişkide İslam hukukçularının rolü önemlidir (Siddiği, 2006). Buradan başlanırsa, ana temalardan biri şudur ki; İslam dini, ödünsüz bir şekilde faizsiz kazancı “helal”, faizli kazancı (tefecilik) “haram” saymıştır. Cahilliye döneminde (İslam-öncesi Arap toplumunda) bugünkü faiz anlamına gelen ribanın Saadet Çağı’ndan başlayarak kategorik olarak niçin ve nasıl yasaklandığını Kur’an’a dayanarak anlatan çok sayıda ünlü akademisyen bulunmaktadır. Bunlardan biri, Toutouchian (1988, 1993, 1996,

⁴ Örneğin, PIAR Bankacılık Araştırması’na (2001) göre, Türkiye’de faize karşı inançlarından dolayı faiz ticareti yapan kapitalist bankalara mevduat hesabı açtırmayan tasarruf sahiplerinin oranı toplamda %15’tir (Albaraka Türk, 2010). Bankacılık pazarında toplanan paranın 25-30 milyar \$’lık bölümü ise faize karşı inançtan dolayı bu pazar dışındaki miktar 5 milyar \$ civarındadır (Karapınar, 2003:15).

2004), temel felsefe olarak, İslami bankacılığı kapitalizme karşı bir meydan okuma ve ayrıbir hendek-kanal olarak nitelemektedir.

Ayrıca, Farooq (2006), riba ile faiz arasındaki benzerlikleri, bunların ticarete niçin yasaklandığını altı hadis ışığında açıklamakta ve ribanın (faizin) yasaklanmasının mantıklı gerekçelerini ortaya koyarken, aynı zamanda kimi insanların yaşamında “muamma” özelliğini koruduğunu düşündürmektedir. Bir başka makalesinde Farooq (2005), bu yasağın “ortodoks” mantığını tartışırken Chapra’yabir göndermeyle, faizsiz ekonominin daha az dengesizliğe neden olacağını ima ederek faizin istikrarsızlığa yol açtığına vurgu yaptıktan sonra Siddiği’nin faize dayandırdığı olumsuzluklar/kötülükler listesini sıralamaktadır. S.Arabistan Para Kurulu ile İslami Kalkınma Bankası’nda danışmanlık da yapmış olan Chapra’nın (2001:8) makalesi incelediğinde ise faizsiz ekonominin; i- ihtiyaçları tümüyle giderme, ii-tam istihdam, iii-hakça dağıtım ve iv-iktisadi istikrar şeklindeki evrensel kalkınma amaçları üzerinde daha fazla titrediği sonucuna varılmaktadır. Burada belki İslami bankacılığın; toplumsal güvenliği sağlama, nesilleri koruma vb. hedef ölçüt olarak refah işlevini, kaynak akıcılığını finanse etme tanımına uygun düşüğünü (Chowdhury, 2010) hatırlamak da gerekebilir.

Katılım bankaları Müslüman toplumların kültürel genlerine ve faiz yasağı karakterine uygundur. ⁵Faiz yasağı, İslam ekonomisinin ayırt edici özelliklerinden birisidir. Ayrıca, bu yasağın mali deregülasyonla ilişkisinde vardır (Kuran, 1995:156-8). İslami bankacılığın; alkol, domuzeti, kumar, vb. işlere yatırım gibi faizi yasaklayan İslam ekonomisiyle uyumlu bir bankacılık sistemi olduğunu vurgulayan Özsoy (2007:8), İslami bankacılıkta kâr en çoklaştırılmasının toplumsal ve ahlaki değerlerle sınırlandırıldığını ve bu nedenle bu sistemin sadece ticari olmayıp çok amaçlı ve adalet tarafının kuvvetli olduğunu belirtmektedir.

Katılım bankaları ekonomi-politik araç olarak “faiz yasağı”nı uygular; İslam’da sosyo-ekonomik sorunlar çözümlenirken ani değil, aşamalı yasaklama anlayışı güdülmüştür. Bugünkü kesin faiz yasağına gelinceye dek şu sıralama izlenmiştir: i- Miraç hadisinde faiz yiyenlerin kınanması. ii-Faizle malın artmayacağını iki ayetle bildirilmesi. iii-Faizcilik yapan Yahudilerin kınanması. ⁶iv-Faizin kısmi olarak yasaklanması. v-Bakara Suresi ile kesin faiz yasağının gelişi (Döndüren, 1988:60-64). Yasak konusu olan faizin Kur’an’daki karşılığı tefecilik, haksız fazlalık anlamına gelen “riba”dır ve Mannan’ın (1973:225) belirttiğine göre bunun Cahilliye döneminde günlük yaşama ilgili çeşitleri vardı. Nakvi (1985:139) ise, başka önemli bir hususu hatırlatmaktadır: “Riba” pozitif faiz demektir ve bunu yasaklayan İslam, kendini diğer düzenlerle farklılaştırır; ancak kapitalizm zaman zaman sıfır faiz koşulunu sağladığı için ya da sosyalizm sömürü mekanizması saydığı faizi reddettiği için “İslamileşmiş” sayılmaz.

Antik çağda da (Hammurabi yasalarında) rastlanan bu yasağın kapsamında (ayırimsız) basit-birleşik, negatif-pozitif ve nominal-reel faiz vardır. Ekonomi-politik

⁵T. Kuran (1997), İslam ekonomisinin “genler”i üzerine yazarken “Müslüman kimliği/karakteri” ile bağlantılı olarak Batı (İlaşma) ve onun uygarlığına karşı ortaya koyduğu tavrı da incelemektedir.

⁶ Tevrat da faizi yasaklamıştır, ancak bu yasak Yahudilerin başkalarıyla değil kendi aralarındaki ticaret için geçerlidir.

amacı İslam'ın emri olan "helal kazanca" banka yoluyla katkıda bulunmaktır. İslami ilkelere göre çalışan bankacılık sisteminde esas olan kâr-zarara (K/Z) katılımıdır.

Faizli sisteme bir seçenek tasarlanırken İslami bankacılığın K/Z sistemi için büyük ölçekli "en son başvurulacak mercii" olması dikkate alınmıştır. Belirtmek gerekirken; katılım bankaları şu üç sorunu çözmek için K/Z yöntemini kullanır (Hassan, 2003:1-2): Tasarruf (fon fazlası) akışını sağlamak, kamusal yatırım (fon açığı) maliyetlerini en azlamak, mudilerin bakışına göre en uygun yatırım düzeyine ulaşmak.

2.4. Katılım Bankaları Perakende ve Toptancı Bankacılığın Neresinde?

Katılım bankaları -günümüzde geldiği noktada- daha çok perakende bankacılık yapmaktadır, ancak toptancı bankacılığın da bazı özelliklerini bünyesinde taşımaktadır (Tablo 3).Perakende ve toptancı bankacılık⁷geniş ticari bankacılık sisteminin yan kollarını oluşturmaktadır.

Tablo 3: Katılım Bankaları Perakende ve Toptancı Bankacılığın Neresinde?

<i>Özellikler</i>	<i>Perakende Bankacılık</i>	<i>Toptancı Bankacılık</i>
Şube esaslı çalışmak	+ (+)	-
KOBİ'lerin yoğun kredi taleplerini karşılamak	+ (+)	-
Günlük bankacılık işlemlerini yapmak (tüketici kredisi, çek tahsilatı, akreditif vb.)	+ (+)	-
Çalışma alanlarının farklılığı	-	+ (?)
Yüksek riskli sermaye yatırımlarına girişmek	-	+ (+)
İşlemlerin toptancı olması (büyük tutarlı fonlarla ilgilenmek)	-	+ (-)
Bazı alanlarda uzmanlaşmış olmak (dış ticaret, leasing vb.)	-	+ (+)
Fon kaynaklarını daha çok uluslararası finansal piyasalardan sağlamak	-	+ (?)
Fon maliyetlerinin görece düşük olması	-	+ (+)
Hızlı karar alma mekanizması	-	+ (?)
Az şubeli, az uzmanla ve geniş uluslararası örgütlenme ağı	-	+ (?)
Çok uluslu şirketler, büyük yerel şirketler ve hükümetlerle çalışmak	-	+ (-)
Yüksek rekabet gücü	-	+ (?)
Tablonun okunması: +: Perakende/toptancı bankacılığına ait olan özellik -: Perakende/toptancı bankacılığa ait olmayan özellik (+): Katılım bankalarının taşıdığı özellik (-): Katılım bankalarının taşımadığı özellik (?): Katılım bankalarının bu özelliği taşıyıp taşımadığı kuşkulu ya da bu özelliği taşımak için koşulları yetersiz		

Kaynak: Parasız'dan (2000:122-4) yararlanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

⁷ Perakende bankacılık (PB) geniş tabanlı ve düşük hacimli; toptancı bankacılık (TB) ise az miktarda ve yüksek hacimli mevduat ve kredi işlemlerini kapsar. Buna göre, PB'nin müşteri portföyü bireyler ve KOBİ'ler, TB'ninki ise kurumlar ve büyük ölçekli şirketler den oluşur. Ayrıca TB faktoring ve kiralama gibi banka-dışı mali faaliyetler de yapar.

Katılım bankaları, etkin olduğu piyasa türü anlamında, kısa dönem fonların karşı karşıya geldiği para piyasalarında oyuncudur. Uzun dönemli fon arz ve talebin bulunduğu sermaye piyasasına fon akışının sağlanmasında para-sermaye piyasalarının uzlaşmasında “mütevazı” bir rol oynarlar.

Katılım bankaları bu rolü “*altın altın*” adı altında toplanabilen temel amaçlara ulaştıkları düzeyde yerine getirebilirler. Bu amaçlar; Parasal faaliyetler bağlamında İslami ilkeleri hayata geçirmek, tasarrufları reel ekonomiye yönlendirmek, dengeli ve istikrarlı bir mali düzeni sağlamak, bankacılık ürünlerinde çeşitlilik ve derinlik yaratmak, bulunduğu ülkede kayıt-dışı faaliyetlerde aracılık yapmamak ve ülkenin kalkınmasına katkı sağlamaktır. Katılım bankacılığında bu amaçlar için başta *katılım hesapları* olmak üzere *murabaha*, *muşaraka*, *kiralama*, vb. mali araçlar kullanılır.

Mikro iktisadi planda katılım bankalarının dahil edilebileceği piyasa türü sayısının sadece birkaç tane olması nedeniyle *oligopolistik* özellikler taşıdığı; bunun en azından ve şimdilik Türkiye için geçerli olduğu söylenebilir. Geleneksel bankalar ise tam rekabetçi değil fakat tekelleri rekabet ile tam rekabet piyasalarının genel özelliklerine daha yakındır. Katılım bankalarının geleneksel bankalardan temel farkı faizsiz faaliyetler yapmaları olsa da, tıpkı geleneksel bankalar gibi faizi birçok yerde ve çeşitli nedenler⁸ ile “*referans değer*” olarak kullanılmaktadır.

3. Katılım Bankacılığının Seçenek Olma Yönü

Katılım bankaları; borç alma (mevduat toplama), borç verme (kredi açma, ticari senetleri iskontoya kabul etme) ve kayıtsal para yaratma gibi üç temel işlevi olan ticari bankalarla benzeşmektedir. Ancak bu işlevlerden herhangi birini yerine getirirken ya da işlem yaparken hiçbir şekilde “faiz”i referans almayarak net bir farklılık ortaya koymaktadır. Kapitalist ve dolayısıyla faizli bir sistem içinde *sürdürülebilir bir İslam bankacılığının* amaçları ve esasları 1980’de Riyad’da gerçekleştirilen İslam Ülkeleri Merkez Bankaları Governörler Toplantısı’nda belirlenmiştir.

3.1. Katılım Bankalarının Doğuşuna Yol Açan Nedenler

Katılım bankacılığının özdeşleştirildiği prototip, İslam bankacılığıdır. Genel amaçları; İslami ilkeleri ekonomide ve bankacılık sektöründe uygulamak, dengeli bir mali düzeni kurmak, tasarrufları doğrudan yatırımlarda ve istihdamda kullanmak vb. olan İslam bankacılığı 1963’te Mısır’da El Naggat tarafından kurulmuş olan İslam Tasarruf Bankası ile başlamıştır. İslam bankalarının doğuşuna yol açan geleneksel bankalara seçenek oluşturmasını gerektiren bir dizi *kuramsal* neden (Akgüç, 1992:160-2) bulunmaktadır:

► *i-Dinsel-kültürel nedenler*: İslam’da faiz haram sayıldığından Müslümanların bir bölümü faizle çalışan bankalardan kaçınıyor; oysa o kesimin birikimleri de önemli olup ekonomiye kazandırılmalı ve yeni kaynaklara gereksinim duyan işletmelere aktarılmalıdır. Faizsiz bir bankacılık sistemi bu yüzden ortaya çıkmıştır.⁹ Faizsiz ticaret

⁸Örneğin, murabaha işlemlerindeki vade farkı oranı bankaların kredi faizleri düzeyinden bağımsız hesaplanamaz, büyük ölçüde faizler baz alınır. Sendikasyon murabahasındaki kârpayı oranları da LIBOR üzerinden hesaplanmaktadır.

⁹Faiz yasağına ilişkin Kur’an’da geçen ana ve tartışmasız tema Özsoy (1993 ve 1994) tarafından şöyle ortaya konulmaktadır: “Faiz, kredi kullanılan teşebbüsün kârla sonuçlanıp sonuçlanmayacağı ya da kârla

anlayışının salt dindar Müslümanlara değil aynı zamanda dindar Hıristiyanlara, hatta İ.Ö.eski Babil ve Mısır toplumuna, Tevrat'a inanan kavimlere ait olduğu¹⁰, ayrıca faiz yoluyla zengin olmayı doğaya ve ahlaka aykırı bulan Aristo ve Eflatun gibi Yunan filozoflarının görüşlerine de dayandığı belirtilmelidir.

► *ii-İktisadi nedenler:* Katılım bankalarının oluşumuna zemin hazırlayan şu üç iktisadi gerekçeden sözedilebilir: (1) İslam ülkelerinin 1970'lerde elde ettikleri yüksek petrol gelirlerinin petro-dolar adı altında Batı ekonomilerine akması ve dolayısıyla İslam ülkelerinin kalkınma zorluğu yaşaması gerçeği; ayrıca, sermaye fazlası olanlarla sermaye açığı yaşayan İslam ülkeleri arasında iktisadi işbirliğine duyulan şiddetli gereksinim. (2) Geleneksel ticari bankaların, uzun vadeli yatırım projeleri kredileri yerine ticari amaçlı kısa vadeli kredileri tercih etmesi ve bunun sonucunda makro iktisadi gelişmenin gecikmesi. (3) İslam bankalarının faizli bankalarının aksine, fonlarını ortaklık esasına göre kullandırması ve bundan dolayı işletmelerin verimli çalışıp çalışmadıklarını denetleyebilmesi.

► *iii-Siyasal nedenler:* İslam dinini aynı zamanda siyasi rejim olarak uygulayan S.Arabistan ve İran gibi ülkeler 1970'lerden itibaren İslam bankacılığını "seçeneksiz", Pakistan ve Endonezya gibi ülkeler ise "aşamalı" bir şekilde uygulamaya başlamışlardır.

Türkiye özelinde katılım bankalarına duyulan gereksinimin kaynağında ise şu ekonomi-politik nedenler bulunmaktadır: i-Türkiye'nin de bir parçası olduğu İslami coğrafyada faizsiz bankacılık modelinin yaygınlaşmasıyla İslam ülkelerinin bu bankalar yoluyla transfer ettiği yabancı sermaye pastasından önemli bir dilim kapmak. ii-Faizi "haram" sayan ve birikimlerini yastık altında ya da başka kasalarda tutan küçük tasarruf sahiplerini kurulu mali sistemle barıştırmak. iii-Faizsiz bankacılığının anavatanı Arap ülkeleriyle iktisadi ve siyasi ilişkileri geliştirmek.

Katılım bankaları, kapitalist bankaların evrim geçirmiş şekli değildir. Ancak katılım bankaları, ülkemizde bir ÖFK aşamasını/deneyimini (bebeklik çağını) yaşadığı için kendi sınıfında "ikinci kuşak" (olgunluk çağında) sayılabilir. Fakat dayandığı mekanizmanın eksiksiz çalıştığı yönünde kuşku bulunmamaktadır.

Katılım bankacılığının bir "mali yenilik" olarak Türkiye'de benimsenmesinde bir akademik rol oynamış olan S. Zaim bu konuda bir röportajda (Akyüz, 2005), özetle, şu önemli açıklamayı yapmıştır: "*Faizsiz finans kurumları bir vasıtaadır. (...) Eğer bunlar aynı bütünün içinde yer almazsa her birisini başka bir bütünün içine koyarsanız, bir makineye yabancı bir dişlinin monte edilmesi gibi uygun olmaz. Makine kötü sesler çıkarır ve devamlı aşınmalar olur. ÖFK'nin çalışma tarzı böyle bir manzara arz ediyor. Farklı bir sistemin (kapitalizm) içine bunu monte etmeye uğraşıyoruz ve tabii ki bu kurum istenilen kıvamda pürüzsüz çalışmıyor. Çünkü çevresi, insanı, tamamlayıcı kurumları hazır değildir.*"

sonuçlanacaksa bu kârın ne miktarda gerçekleşeceği önceden bilinmemesine rağmen faiz miktarının baştan saptanması nedeniyle bu kredi kullanımından elde edilen sonucun taraflar arasında adil ve dengeli bir şekilde paylaşırma olanağının ortadan kalkması; sonuçta, alan ya da verenlerden birinin mutlaka zarara uğraması ve bu zararın hiçbir şekilde önlenmesinin mümkün olmaması nedeniyle haram kılınmıştır."

¹⁰ Reform hareketlerinden ve Roma hukukundan önce kiliseler kredi ve faizi yasaklamıştı. Bu yasak sayesinde tüccar ve banker Yahudiler XI. yüzyıldan itibaren Avrupa'ya yayıldılar ve kredi işlerinde söz sahibi oldular. Zira onlar faize değil faiz yasağına karşıydılar.

Katılım bankaları geleneksel bankaların paradan para kazanma politikasını doğru bulmazlar, aksine, zenginleşmenin yasal ve mantıklı sınırlar içerisinde ticaret ve yatırım yoluyla elde edilebileceğine inanırlar. O yüzden yaptıkları mali işlemler de farklı olmaktadır. Katılım bankacılığı yaptığı işlemlerle ya da kullandığı araçlarla mali ekonomide K/Z ortaklığına odaklı bir dizi önemli yenilik sağlamaktadır (Tablo 4). Adı geçen işlemlerde kâr dağıtım mekanizması farklı değer ölçüleriyle çalışmaktadır.

Tablo 4: [Türkiye’de] Katılım Bankalarının Mali İşlemleri (Araçları)

İşlemin adı	Anlamı	Özelliği	Sağladığı yenilik
Cari hesaplar (CH)	İstenildiğinde her an kısmen ya da tamamen geri çekilebilen vadesiz hesaplar.	i-Kapitalist ticaret bankalarındaki -ada ya da taşıyana yazılı olabilen-vadesiz hesaplara benzer. ii-CH sahiplerine herhangi bir bedel (kâr payı, faiz vb.) ödenmez. iii-Mevduat sigortası geçerlidir. ¹¹ Ancak CH alacaklıları, yatırmış oldukları fonlar için bu fonları kabul etmiş kurumun öz sermaye ve yedek akçeleri ile CH karşılığı aktifleri üzerinde alacaklı olmakta ilk sırada ayrıcalıklıdır. iv-CF’ye kabul edilebilecek fon tutarının, en çok özkaynakları toplamının 10 katı ile sınırlandırılması, dolaylı bir güvence sağlamaktadır.	Bu hesaplara İslami bankalar hiç bir şekilde faiz, kâr payı vb. herhangi bir ödeme yapmaz(*).
Katılım hesapları (KH)	Bankaya yatırılan tasarruflar karşılığında kâr-zarar elde edilen vadeli hesaplar.	i-Kapitalist ticaret bankalarındaki vadeli hesaplara benzetilebilir(**). ii-KH, hangi para cinsinden açtırılmışsa kâr payı da o para cinsinden sahibine ödenir.	İslami bankalar katılım hesapları yoluyla yatırımcılarını kâr-zarara ortak eder. Sağlanan gelir faiz değil, kâr payıdır.Kârın %80’i hesap sahiplerine katılma oranlarına göre dağıtılır, %20’si kurum payı olarak ayrılır. ¹²

¹¹ 5411 sayılı ve 2005 tarihli Bankacılık Kanunu’na (Md.63) göre; kredi kuruluşları nezdlerindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonları, TMSF tarafından sigorta edilir. Kredi kuruluşları, nezdlerindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonlarını, sigortaya tâbi kısım üzerinden sigorta ettirmek ve bunun üzerinden prim ödemek zorundadır. Risk esaslı sigorta priminin oranı, yıllık bazda sigortaya tâbi tasarruf mevduat ve katılım fonunun binde yirmisini aşamaz.

¹²Türkiye’de bu oranlar, tutara ve vadeye göre (%70-%30 ve %75-%25 şeklinde) değişiklik göstermektedir. Ayrıca, katılım bankaları, bankanın zarara katılım oranını, kâra katılma oranının yarısı olarak açıklamaktadırlar.

Mudaraba (Modarab) =iş ortaklığı =kâr-zarar ortaklığı	İki taraftan birinin emek, bilgi ve deneyimini, diğerinin ise sermayesini koyarak yürüttükleri bir faaliyet. Faaliyete salt sermayesi ile katılan kişi ya da kuruma “Rab-El-Mal”, emek ve bilgi birikimiyle katılana ise “mudarib” denir.	i-Sermayedar ile faaliyetin yönetimini üstlenen emek sahibinin kâra ortak olmaları, ii-Sermayenin tüzel kişi emek sahibi tarafından yönetilmesi, iii-Tarafların kâr paylarının belirli (maktu) olmaması, iii-Sermayedarın zararın hepsini üstlenmesi, fakat buna karşılık, denetim yetkisini tek başına elinde bulundurması.	i-İslam bankaları, mudaribolarak binlerce yatırımcının birikimlerini toplayarak kısa süreli ticari projeleri hızla finanse etmektedir. ii-Kârı önceden kesin ve belirli olmadığı halde zarardan da tümüyle sorumlu olduğu için sermayedar, kaynakları optimal değerlendirmek zorundadır. Klasik bankalar kâr etsin ya da etmesin mudilerine tahakkuk eden faizi anaparayla birlikte ödemek zorunda iken İslami bankalar mudileri ile kâr-zarar paylaşımı için yaptıkları sözleşmeye uygun hareket ederler.
Murabaha =Üretim desteği sağlanması	Sermaye sahibinin bir malı satın alıp belli bir kâr payı ekleyerek müşterisine vadeli olarak satması. Kredili alış finansman tekniği.	i- Bir tacir, bir malı satın almak için İslam bankasından kredi istediğinde bankanın krediyi para olarak vermemesi, bunun yerine, müşterisinin yazılı isteği doğrultusunda, o malı satın alması ve uzlaştıkları kâr oranını ekleyerek bu tacire satması(***). ii-Maliyet artı kâr içeren bir işlem olması. Kâr oranının alıcı ile satıcı arasında uzlaşa ile belirlendiği bir satış şekli.	Murabahayı faizden ayıran yönü;paranın para (p-p) ile ticaretinin, paranın mal (p-m) ticaretiyle değiştirilmiş olmasıdır.
Muşaraka (Moşharaa) =iştirak	Bir işletmenin sermayesine ve yönetimine katılma, ona ortak olma.	i-Sermayedar olarak banka, bir işletmeye sermaye koyar, ortak sıfatıyla kâr-zararı paylaşır. ii-Azalan müşaraka çeşitlemesinde, ilk olarak banka ile girişimci bir ortaklık kurar. Yatırım projesi çalışmaya başladıktan sonra diğer taraf girişimci projenin tamamını özel mülkiyetine geçirmek isterse belli dönemlerde bankanın hisselerini satın alır. Zamanla bankanın projedeki kâr-zarar	Muşarakadasermayenin eşit olması şartı ve aynı zamanda kâr oranının sermaye oranına bağlı olması zorunluluğu yoktur. Banka iştirak ilkesiyle; ortaklarına sermaye sağlarken, kâr paylaşma oranını anlaşma ile belirlemekte serbesttir. Kâr paylarının önceden saptanmış olması gerekir. Zararın paylaşımında ise serbestiyet yoktur; zarar

		payı sıfırlanır ve proje tümüyle girişimcinin mülkiyetine geçer.	payı her bir tarafın sermayesinin toplam ortaklık sermayesine bölünmesiyle hesaplanır(****).
İcara ve İktina =finansal kiralama (Leasing)	Bir mülkün ya da makine ya da gerecin kiraya verilmesi. Bir başka deyişle; bir gayri/menkulün kullanım hakkının (risk ve yararlarının) sahibi (lessor) tarafından belirli bir süre için ve belirli bir kira karşılığında bir kiracıya (lessee) verilmesi işlemidir.	i-İcarada bir girişimcinin üretim için gereksinme duyduğu bir bina ya da makine, İslam bankası tarafından satın alınarak üreticiye kiralanır; iş sahibi üretimde kullanacağı bu bina ya da makine için belli bir kira öder. Bu ödeme, genellikle, kiraya verenin amortisman giderlerini + belirli bir kâr payını kapsayacak şekilde saptanır. ii-İcara ve iktina yoluyla İslam bankasının kiraya verdiği bina ya da makinenin mülkiyeti, kira dönemi boyunca kira + mülkiyet taksitlerini ödeyen kiracı iş sahibine geçer.	İcara ve iktina yöntemi bankanın, işletme üzerindeki denetim yükünü azaltarak yeterli kâr marjını elde etmesini sağlar.
Diğer faaliyetler	i-Havale ve transfer işleri, ii-Fizibilite raporları hazırlamak, iii-Kasa kiraya vermek, iv-TCMB.	BBDK (daha önce MB aracılığıyla Hazine) izni dahilinde i-Teminat mektubu vermek, ii-Ticari amaçla mülk alım-satımını yapmak, iii-Özel projelerin finansmanı için bağımsız hesaplarda fon toplamak.	
Notlar: (*)Normalde ve yakın bir zamana (1980'lerin ortalarına) kadar vadesiz mevduat hesaplarına yapılmayan faiz ödemeleri kapitalist ticaret bankaları tarafından -sembolik düzeyde de olsa- düşük oranlarda yapılmaktadır. (**)Türk vergi sistemi, katılma hesapları karşılığında elde edilen kâr paylarını ticari kazanç olarak değil, menkul sermaye iradı olarak nitelendirerek vergilendirir. Hazinesin tebliğlerinde de hesap sahipleri yararına hesaplanan gelirler vergi mevzuatı açısından "mevduat geliri" sayılmaktadır. (***)Murabaha, fiziksel varlığı olmayan soyut varlıklar (marka, patent, ticari isim gibi sınai haklar) için geçerli değildir. (****)İslam hukukçuları; müşarakanın işleyemediği bir alanda murabaha ve kiralama gibi sabit finans tekniklerinin kullanılmasına izin veriyorlar. İslami bankalar net sonucun faize dayalı işlemlerden pek farklı olmadığı yerde libor gibi geleneksel ölçüler çerçevesinde murabaha ve kiralama araçlarını kullanıyorlar (Siddiqui, islamic-banking.com).			

Kaynak: Akgüç, 1992:164-vd. (Bazı bilgiler güncellenerek tarafımızdan hazırlanmıştır.)

3.2. Katılım Hesaplarında Kâr Dağıtım Mekanizmasının Unsurları

Katılım (katılma) hesaplarına dağıtılacak kâr belirlenirken hesabın açılması, kurumca işletilmesi ve sonunda K/Z ilavesiyle çekilmesi aşamalarında şu üç ayrı değer ölçüsü kullanılır (Türkiye Finans AŞ, 2010):

i-Birim değeri: Katılma hesaplarının Kurumca işletilmesi sonucu K/Z edildiğinde değişen bir ağırlık birimi olupkatılım hesaplarının oluşturduğu havuzun K/Z gelişimini yansıtır. Kurumun katılma hesaplarına fon kabul ettiği ilk gün için 100 olarak alınan birim değer her gün/hafta sonu o gün/hafta içinde elde edilen K/Z ilavesiyle yeniden hesap edilir ve bir sonraki gün/hafta sonuna kadar geçerli olmak üzere ilan edilir. Birim değer, K/Z kayıtları yapılan fondaki mevcut aktifler değeri toplamının bir önceki gün ya da haftadaki hesap değerleri toplamına bölünmesi ile bulunur. Fonun kâr etmesi halinde birim değer yükselir, zarar etmesi halinde ise düşer. Birim değerın yüksekliği fonun kârlılığını gösterir.

ii-Hesap değeri: Katılma hesabı fonlarına para yatıran kişilerin bu fonda mevcut aktiflere katılma oranıdır. Bu, her bir hesap için hesaba para eklendikçe değeri artan, çekildikçe azalan bir katsayıdır. Yatırılan paranın hesap değeri o günkü birim değere bölünerek bulunur. Bu katsayı, K/Z katılma belgesinde gösterilir ve hesaba her para yatırıldığı ya da hesaptan para çekildiği zaman belge üzerinde yeni hesap değeri yazılır. Fonda hesabı olan kişilerin hesap değerlerinin ayrı ayrı toplamı “hesap değerleri toplamı”nı oluşturur.

iii-Birim-hesap değeri: Birim değer ile hesap değerinin çarpılması sonucu bulunan ve katılma hesabı sözleşmesi sahibinin üzerinde hak iddia edebileceği tutarı gösterir.Hesabın açıldığı gündeki birim-hesap değeri hesabın kendisine eşittir. Fonun işletilmesi sonucu kâr elde edildiğinde birim değer yükseldiğine göre bu yeni birim değerın, hesap değeri ile çarpımı sonucu bulunan yeni birim-hesap değeri, fon sahibinin vade sonunda hak iddia edebileceği tutarı yani yatırdığı “para+kârını” gösterir.

Siddiqui (2006), K/Z paylaşımına dayalı finansman sayesinde; faiz sisteminin ürettiği eşitsiz gelir ve refah dağılımının önemli ölçüde kaldırılacağını, mudileri büyük bir olasılıkla zenginliğe götüren ve uygulamada faiz sisteminin mihenktaşını olan daha yüksek getirileri elde edeceğini, faizli sistemin de hedefi olan düşük enflasyona büyük ölçüde ulaşılacağını, aynı şekilde kaynakların optimum dağıtımının daha fazla sağlanacağını belirtmektedir.

3.3. Geleneksel ve Katılım Bankacılık Sistemleri: Karşılaştırma

Katılım bankaları, yürüttükleri faaliyetler dikkate alındığında bir yönüyle geleneksel ticari bankaların¹³, diğer yönüyle kalkınma ve yatırım bankalarının özelliklerini taşırlar; ancak hiç kuşkusuz aralarında birçok nitel fark vardır (Tablo 5).

Tablo 5:Geleneksel ve Katılım Bankacılık Sistemleri Arasındaki Farklar

<i>Karakter</i>	<i>Katılım (İslami) Bankacılık Sistemi</i>	<i>Geleneksel (Kapitalist) Bankacılık Sistemi</i>
Rehber	Kur'an (ayet ve hadisler)	Dinsel ya da etik bir referansı olmayan, ekonomizme dayalı bireysel kâr güdüsü.

¹³Ticari bankalar para olarak dolaşıma çıkan borçları meydana getirerek (yok ederek) para yaratma (ve yok etme) gücüne sahip olduğu için mali kuruluşlar arasında eşsiz bir konumdadır. Basit bir muhasebe sistemine dayanır: Varlıklar anlamında aktifler (assets, A) ve yükümlülükler anlamındaki pasifler (liabilities, L). Net değer (net worth, NW), aktif ve pasifler farkına eşittir (NW=A-L). İki taraflı muhasebe işlemi yapmak gerekirse; A=L+NW ve L=A-NW (bkz.Kamerschen ve Klise, 1976:28).

Finansman etiği	Varlığa dayalı finansman ve borç yükünü azaltmak üzere varlıkları verimli kullanma.	İflaslara yol açan ve borç yükünü arttıran aşırı kredi kullanımı ve finansal kaynakların israfı.
Varlıkları paraya dönüştürme	Bir katılım hesabı sahibi (mudi) hissedarla aynı haklara sahiptir.	Hissedarlardan önce mudilere ödeme yapılır.
Risk ve özsermaye finansmanına katılım	Özsermaye finansmanı, K/Z paylaşımını içeren bir proje için mevcuttur; risk ve kâr paylaşımı birlikte gider.	Yatırım bankalarının aksine, ticari bankalar genellikle özsermaye finansmanına bağımlı değildir. Küçük riskler dışında kalan büyük riskleri ödünç alanlara (borçlulara) yüklerler.
Sermaye getirisi	Aylak paranın (idle money) herhangi bir getiri sağlamadığı verimliliğe dayanır; para her sermaye değil, sadece potansiyel sermayedir.	Banka mevduatlarında aylak para bile getiri sağlar.
Kâr-zarar paylaşımı	Çoğu işlem ödünç verenlerin performansından bağımsız, değişebilir getirilere dayanır. Daha büyük risklerin paylaşımı onların daha profesyonelce yönetilmesini zorunlu kılar. Mudiler ve yatırımcılar geleneksel sisteme göre daha yüksek getiri fırsatlarını yakalar.	Banka performansı ile risksiz getiriden pek hoşlanmayan mudi/yatırımcı getirileri arasında hiçbir ilişki yoktur. Geleneksel kurumlar neredeyse risksiz yayılmayı isteyen ödünç verenlerle alanlar arasında bir aracı olarak davranırlar.
Zekat	Zekat toplayıp dağıtmak, İslam bankalarının bir işlevi haline gelmiştir. İslami bankacılıkta vergi yerine zekat geçerlidir.	Devlet vergileri bir olasılıkla aynı amaca hizmet eder; ancak biçimi ve yönetimi farklıdır.
Birleşik faiz hesaplama	İslami bankalar ilk değerden (varsayılandan) daha fazlasını hesapta (provision) tutmazlar.	İlk değere (varsayılan) ek olarak para bulundurulabilir.
Para piyasasından borçlanmak	İslami bankalar için para piyasasından ödünç almak görece zordur.	Ticari bankalar için ise bu, temel likidite kaynağıdır.
Müşterilerle ilişkiler	Bir İslami bankanın müşteri kitlesiyle yakınlık derecesi; ortak, yatırımcı, tüccar şeklindedir.	Geleneksel bankanın bu ilişkideki statüsü ise alacaklı (creditor) ve borçlu (debtor) statüsüdür.
Anapara garantisi	Yok	Sistemde kurulu.
Mevduat sigortası	Genelde yok. (Türkiye’de yeni Bankacılık Kanunu’na göre var.)	Kısmen var.

Kaynak: Akhtar, 2005:25-7; Shaikh, 2010:122-vd; SCRIBD, 2010:9-10

3.4. Bir “Çıpa” Olarak Faiz ve Faiz Yasağı

Bankacılık ile özdeşleştirilen ve banka tiyolojilerini yaratan husus, faiz ve faize olan yaklaşım biçimidir. Faiz, modern ekonomide paraya göre ya da para ile tanımlanır. Çünkü modern ekonomiler paralı ekonomilerdir. Klasik iktisatçılar ve onların ardılları, örneğin Keynesçiler ve Parasalcılar faize özel bir önem vermişlerdir. Sosyalist iktisatçılar, diyalektik mantıktan ve düşledikleri sömürsüz ve eşitlikçi sosyo-ekonomik yapıdan dolayı kapitalistlerden farklı olarak faizi dışlarlar. Sıfır faizi savunan Keynes ile faizsiz bir toplumu kurmak için gelmiş olan İslam’ın birbirine yakın olduğu düşünülebilir.¹⁴

Faizi, kapitalist bankacılıkta bir para politikası olmanın çok ötesinde, gerçekte, İslam’a karşı başat bir “düzen”in adı olarak yorumlayan bilim insanları olduğu gibi, faizi İslam’ın geniş ufkunda revizyonist bir bakış açısına tabi tutan “vulgarize İslam” taraftarları da vardır. Bu yazarlar tarafından ortaya atılan ve İslam’ın kredi faizi (ri-be'd-deyn) anlayışına uygun olmayan fikirlerden bazıları şunlardır: i-İslam’ın yasakladığı asıl faiz katlı faiz (ed’âf-ı mudâafe)’dir. ii-Haram olan faiz değil, ribadır.¹⁵ iii-Üretim faizi değil, tüketim faizi yasaklanmıştır.Ülgener de İslam’ın yasakladığı faizin tüketim faizi olduğunu savunmakta ve “az gelişmiş ülkelerde bir artık değer olarak faiz ile ülkenin toplam etkinliğini hesaplamakta bir faktör olarak faiz arasında ayırım görmek gerektiğini” belirtmiştir (Özsoy, 1998:11).

Düşük oranlı faizin değil, yüksek oranlı ve aşırı faizin haram olması gerektiğini ileri sürenlere karşı Kur’an’ın; adı, çeşidi, biçimi, içeriği ne olursa olsun her türlü faizi yasakladığı anlaşılmaktadır.¹⁶Zira İslam dünyasının saygın tefsircilerinden Kutub’a (1991,c.1:503,506) göre, ‘gerçekte yeryüzünde iki düzen vardır’ ve bu düzenler, ‘düşüncede buluşmayan, temelde birleşmeyen ve sonuçta uyuşmayan İslam ile faiz düzeni’dir.¹⁷Özsoy’un (1998:9) belirttiğine göre İslam dünyasında faiz konusunda klasik faiz anlayışına karşı ilk çıkış 1908’de Mısır’da Şeyh A.Çâviş tarafından yapılmıştır. Çâviş, Kur’an’da yasaklanan asıl faizin ed’âf-ı mudâafe denilen bileşik faiz olup başat faizin haram olmadığını iddia ederken bu iddiasının o güne kadarki faiz anlayışına aykırı olduğunu da açıkça belirtmiştir. Çâviş’in attığı bu adım, arkasından

¹⁴Bu konuda kurulan totolojik ilişki için bkz. Özsoy, 1997:26.

¹⁵Ribanın üç türü vardır: i-Net faiz anlamındaki “ribe’n-nesie.” (Ödünç ilişkilerinden doğan ve kârdan tümüyle farklı olduğu ve gelirin bir bölümünü dolaşımdan alıkoyduğu için bereketsiz bir işlem sayılarak Kur’an’da ayetlerle yasaklanmıştır.) ii-Eşitsizliğe dayalı mübadele demek olan ve adaletsizlikler oluşturan “ribe’lfadi.” iii- Spekülatif kazançlar ve zamanla oluşan rantları içeren “bey’u’l-garar.”(Mevcut olmayan kıymetlerin değişimini ifade eder. Bu riba çeşidinin yasaklanmasıyla her türlü faizde görülen belirsizliklerin enflasyon yaratıcı fiyat bekleşimlerinin de önüne geçilmiş ve değişimlerin reel kıymetler üzerinden yapılması sağlanmış olmaktadır.) (Tabakoğlu, 1992:88-9.)

¹⁶ Bu bağlamda, Özsoy’un (1997:70) belirttiği gibi, faiz, sahip olduğu güç ve yarattığı etki itibarıyla iki karşıt kutup yaratmıştır: i-Faiz, bir sömürü aracıdır; o yüzden haramdır. ii-Faiz, sermayenin verimliliğini ölçen bir araçtır. Ayrıca Özsoy (2003 ve 2008a), faizi, bir futbol maçında, maça örneğin “3-0” başlama hakkı verilen bir takımın haksız kazancına benzetirken ilginç bir “ironi” yapmaktadır.

¹⁷Kutub, faiz düzenini ekonomi açısından da kusurlu bulur ve bu inancını 1953’te Şam’da bir konferans veren Alman Raich Bankası’nın Müdürü Schacht’in şu sözleriyle pekiştirmeye çalışır: “Sonsuz bir matematiksel işlem olarak yeryüzündeki bütün malların az sayıdaki faizcinin elinde toplandığı bir gerçektir. Çünkü borçlanan kâr da etse, zarar da borç veren faizci, bütün işlemlerde kâr etmektedir. Bu nedenle sonuçta, matematiksel bir işlem olarak bütün malların sürekli kâr edene dönmesi kaçınılmazdır.”

giden -İslâm dünyasında İ.H.İzmirli, Pakistanlı Fazlurrahman gibi- faiz konusunda tereddüdü olanların fikirlerinde kaynak oluşturmuştur.

Klasik iktisadın öncüsü A. Smith'ten beri faize, '*paranın kirası*' denir. Gayrimenkul, vb. kira çeşitlerinde kira bedeli belirli bir dönem için mutlak bir rakam şeklinde saptanırken para kirası yani faiz ise hep anaparanın bir oranı olarak hesaplanır ve ödeme topluca dönem başında ya da sonunda yapılabilir (Orman, 1992:63). Faiz, kapitalist sistemde makro iktisadi dengeleri kurabilme ve bozabilme yeteneğine sahip bir "araç değişken", bir "çıpa"dır (anchor). Bir başka anlamda faiz bir anahtardır; doğru kullanılırsa "*mali istikrar*", kötü kullanılırsa "*mali kriz*" kapısı açılır.¹⁸ İktisat politikaları içerisinde "ne onunla, ne de onsuz" olunabileceği iddiasına konu edilmesi bu yüzdendir. Faizi makro iktisatta eşsiz bir çıpa haline getiren, popüleritesini sürekli canlı tutan; iktisadi büyümeden enflasyona, istihdamdan gelir bölüşümüne, kamu borçlanmasından cari işlemlere kadar birçok temel makro konuyla zorunlu bir ilişki içinde oluşudur. Katılım bankalarında ise "faiz yasağı" çıpadır. İslam bankalarının faizsiz faaliyet göstermelerinin temel nedenlerinden biri makroekonomik dengeleri bozan faiz riskidir.¹⁹

Orta Doğu'da faiz yerine kullanılan riba, bugünkü faizden daha kapsamlı olup riba yasağı İslami para politikasının önemli bir öznesidir. İslam ekonomisinin özelliği, riba ortamı henüz doğmadan onu ortadan kaldırmasıdır. Sermayenin atıl bırakılmaması, üretim sahasına aktarılmak istenmesi, temel üretim faktörü olarak emeğin tek geçim kaynağı olarak kabul edilmesi, salt sermaye geliriyle geçinen bir zümrenin hoş karşılanmaması riba yasağını gerekli kılmıştır. Tabakoğlu'nun (1992:88) belirttiği gibi, İslam tarihinde de faizli işlemler görülmüştür; ancak kapitalizmde olduğu gibi faiz hiçbir zaman bir para politikası aracı olmamıştır. Tasarrufların kredi olarak yatırıma dönüşmesi faiz oranlarından çok, gelirin bir işlevi olarak düşünüldüğünde, para politikacılığında faize yer verilmesine gerek duyulmamaktadır.

3.5. Faiz ve Kâr

Faiz ve kâr, birbirine en yakın fakat zıt iki komşu gibidir (Tablo 6). i-Faiz ile kâr, nakdi sermayenin getirisi olmaları yönüyle birbirine benzer. Ancak faiz, bugünkü ve gelecekte beklenen iktisadi koşullara göre sermayenin yarınki getirisini tahmin etme esasına dayanır ve bu tahmin hemen her zaman yanlış çıktığı için onu ödeyen ya da alandan birini mutlaka zarara uğratar. Kâr ise nakdi sermayenin katkıda bulunduğu doğmuş-gerçekleşmiş net hasılanın bir oranı olduğu için sermayenin gerçek bir getiri oranı -sağlıklı bir ölçü- olarak doğar. Bireysel olarak gerçekleşen bu kâr oranları sonra ilgili sektörde ortalama bazda piyasa kâr oranını oluşturur. İşte bu gerçek, sağlam ve sağlıklı kâr oranları, nakdi sermayenin gelecekteki getirisinin yani kâr oranının belirlenmesinde yardımcı olur. Bu noktada kâr oranı faizin fonksiyonunu görerek ona ihtiyaç kalmasını önler ve faizsiz ekonominin olabileceğini, fiilen de olduğunu kanıtlar (Özsoy, 2008b:12).

¹⁸Hemen hemen tüm mali krizlerin patlamasına ya da istikrarsızlıkların başlamasına yol açan dört temel neden varsa bunların başında faiz oranlarındaki artış gelmektedir. İktisatçıların üzerinde birleştikleri diğer nedenler ise banka bilançolarındaki bozulma, hisse senedi piyasasında daralma ve belirsizliğin artmasıdır.

¹⁹Türkiye örneğinde, faiz riski ile banka verimliliği arasındaki ilişkiyi modelleyen çalışma için bkz: Aydoğan, 1992:63-4.

Aynı zamanda kâr, girişimcinin toplam gelirinin (TG) toplam harcamasını (TH) aşması (TG>TH) ile elde ettiği ve onun emek-girişimin karşılığı olan bir üretim faktörü geliridir. Kârın bu tanımında İslam ile kârı çoğunlukla bu şekilde tanımlayan kapitalizmbirbirine paraleldir. Nakdi sermayenin getirisine İslami bakış ile kapitalist bakış arasındaki fark şudur: İslam nakdi sermayenin getirisini doğrudan üretimle ilişkilendirir ve onu net hasılaya oranlar.Sermaye ve girişimci doğan sonucu (pozitif ya da negatif) aralarında önceden belirledikleri oran üzerinden paylaşırlar; kazanç ve kayıpta ortaklırlar. Kapitalizm ise sermayenin getirisi (faiz) ile üretim arasındaki ilişkiyi keser ve onu doğrudan sermayeye oranlar. Net hasıla beklenenden az olduğunda emek/girişimci zararda; beklenenin üstünde ise sermaye-girişimci zarardadır. Bu yüzden sermaye grupları ile üretken gruplar arasında bağ yoktur; birbirlerine yabancılaşmışlardır (Özsoy, 2008a:10).

Tablo 6: Faiz (Riba) ve Kâr Karşılaştırması

<i>Faiz=Riba</i>	<i>Kâr</i>
1.Para hesaba yüklendiğinde pozitif bir değer alır ve bunun sonucu ribadır.	1.Para üretken bir işte kullanıldığında ortaya çıkan belirsiz sonuç kârdır.
2.Tanım olarak riba, borçlunun alacaklıya, koşullu olarak itibari değerden daha yüksek ödediği primdir.	2.Tanım olarak kâr, üretim geliri ile maliyeti arasındaki farktır.
3.Riba önceden belirlenmiştir; dolayısıyla ne borçlu ne de alacaklı cephesinde bir belirsizlik yoktur.	3.Faaliyet tamamlanıncaya kadar miktarı bilinmemek üzere kârda belirsizlik sözkonusudur.
4.Riba negatif bir değer alamaz; en fazla ya sıfır ya da biraz düşük olabilir.	4.Kâr pozitif, sıfır ve negatif değer (zarar biçimini) alabilir.
5.İslam hukukunda riba haramdır.	5.Kâr helaldir.

Kaynak: Farooq, 2005:5-vd; Noorzoy, 1982:7.

4. Sonuç

Her dönemin kendine özgü bir mali devrimi ya da reformu vardır. 20.yüzyılın son çeyreğinden itibaren küreselleşme eğilimi gösteren faizsiz bankacılık (Türkiye’deki popüler adıyla katılım bankacılığı) sektörünün, bazı çekincelere ve tartışmalara karşın, hızla çağdaş bir mali reformu temsil etmeye aday olduğu düşünülebilir. Bu sektörün, mali piyasalarda yarattığı değişirici-dönüştürücü etkisi oranında yenilikçi (inovatif) bir vizyona sahip olduğu da varsayılabilir.

Yatırımcıların ‘elde edeceğim getirinin kendisi kadar getirinin kaynağı da önemli, o nedenle paramın nerede kullanıldığını bilmek istiyorum’ düşüncesi İslami kaynaklara dayalı faizsiz-katılım bankacılığının kuruluşunu hazırlamış ve tüm dünyada belirli ölçüde taraftar bulmasını sağlamıştır. Katılım bankacılığının temel felsefesi faiz yasağıdır. “Çıpa” olarak kullanılan faiz yasağının fırsat maliyeti (vazgeçileni) faiz geliridir.Faizin İslam’da işlevsel eş anlamlısı “riba”dır. Faiz, tüm kaynaklarda artış, feyizlenme, ayrıca birleşiklilik ve karışıklık vb. anlamlara gelir. Eş anlamlı olarak riba da bir değişimde karşılığı olmayan haksız ‘fazlalık’ demek olduğu için-tıpkı faiz gibidenkliğin ve adaletin bozulması gibi sonuçlar doğurur. Bunu bir düşünce-inanç sistematığı içinde gören İslam dini ve İslami düşünürler faizli parayı “haram para”

olarak nitelendirirler. Buna göre parayı ‘helal’ yapan onun emek karşılığında kazanılmış olmasıdır.

Katılım bankaları “*banka*” adını aldıktan sonra mevduat yerine katılım fonu hesabı açan, nakdi ve nakdi olmayan kredi veren, e-kart hizmeti veren, sermaye piyasası araçlarını ihraç edip halka arzına aracılık yapan, kambiyo işlemleri, yatırım danışmanlığı, portföy işletmeciliği, vb. yapan mali kurumlar sayılmıştır. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu 4.maddesine göre, katılım bankacılığının faaliyet ve manevra alanı en az geleneksel bankacılığınki kadar geniş tutularak ‘*muhafazakâr mali toplum*’un talepleri karşılanmaktadır.

Kısacası, Türkiye’de katılım bankacılığı, tüm dünyada olduğu gibi, faizsiz ve kâr-zarar ortaklığına dayalı yatırım yapma ihtiyacından doğmuştur. Bu bakımdan onungeleneksel mali sektöre karşı-ikame edici değil, daha çok tamamlayıcı anlamında-bir seçenek oluşturduğudüşünülebilir. Küreselleşmenin dozuna bağlı olarak ortaya çıkan konjonktürel gereksinimler-koşullar katılım bankalarını kendini değiştirip yenilemeye zorlamaktadır. Denilebilir ki, katılım bankacılığı geleneksel bankacılığınamaç-araç portföyününeredeysen aynısını “faiz”i dışlayarak fakat “faiz yasağı”nıbir çıpa olarak içselleştirerek kabul edip uygulamaya çalışmaktadır.

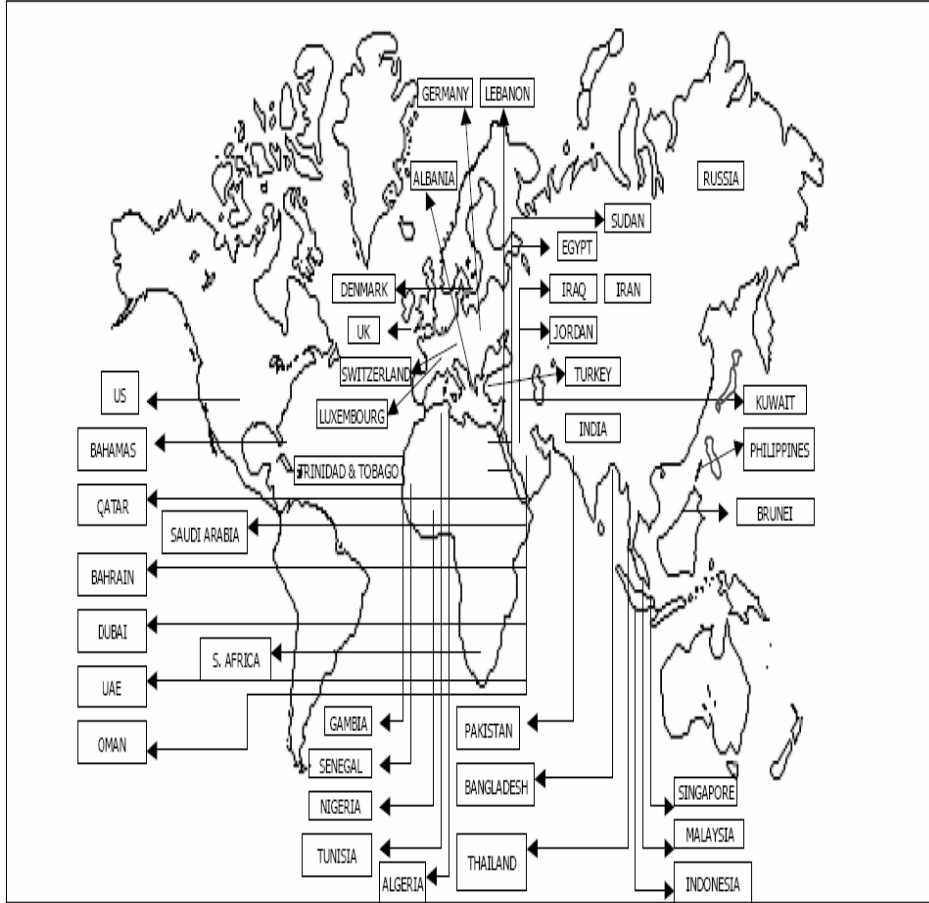
Kaynakça

- Akgüç, Ö (1992). *100 soruda türkiye’de bankacılık*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Akın, C. (1986). *Faizsiz bankacılık ve kalkınma*. İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Akhtar, A. (2005). Issues in Islamic banking. *The Pakistan Accountant*, 38(4), 25-28. Retrieved October 03, 2010, from <http://www.icap.org.pk/Publications/PA-JA05.pdf>
- Akyüz, O. (2005). Sabahattin Zaim ve faizsiz sistem (Röportaj), *Bereket Dergisi*, 15. Erişim Tarihi: 02.05.2008, http://www.tkbb.org.tr/index.php?option=com_content&task=blog_category&id=75 &Itemid=73
- Albaraka Türk AŞ (2010). Konut finansmanı. Erişim Tarihi: 10.08.2010, <http://www.albarakaturk.com.tr/>
- Al-Jarhi, M. A. (2005). The case for universal banking as a component of Islamic banking. *Islamic Economic Studies*, 12-3(1-2), 1-66.
- Aydoğan, K. (1992). Interest rate and bank profitability: The case of Turkey. In K. Aydoğan, H. Ersel (Eds.). *Issues Banking Structure and Competition in Changing World* (Workshop, 61-77.). Ankara: Central Bank of TheRepublic of Turkey.
- Bashir, A. H. M. (2003). Determinants of probability in Islamic banks: some evidence from the Middle East. *Islamic Economic Studies*, 11(1), 31-57.
- Battal, A. (2009). Katılım bankacılığında kırmızı çizgiler; kalkıyor mu, kalkmalı mı? *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, 62, 6-17. Erişim Tarihi: 30.05.2013, http://w3.gazi.edu.tr/~battal/kitaplar/katilim_bankaciligi.pdf

- BDDK. (2005). *Bankacılık kanunu*. Erişim Tarihi: 27.05.2013, http://www.bddk.org.tr/turkce/Mevzuat/1582_bankacilik_kanunu.pdf, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanunu/15405411_sayili_kanun_6362_sayili_sermaye_piyasasi_kanunu_ile_degisik_islenmis_hali_9.1.2013.pdf
- BDDK. (2011). *Bankacılıkta yapısal gelişmeler*, 6. Erişim Tarihi: 26.07.2011, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapisal_Gelismeler/11085bygr_2011.pdf
- Burghardt, I. C. F. (2004). Islamic banking credit products in Germany and in the United Kingdom, *European Business School*, 12.
- Chachi, A. (2005). Iqbal-Molyneux: thirty yeras of Islamic banking. *J.KAU: Islamic Economics*, 19(1), 37-39.
- Chapra, M. U. (2001). Prohibition of interest: Does it make sense? *Ekonomia-ZB nr 3*, 161. Retrieved September 16, 2008, from, <http://www.zb.eco.pl/zb/161/economy.htm>
- Chowdhury, M. A. (2010). The growth of Islamic banking, *UCCB*. Retrieved September 11, 2010, from, <http://faculty.uccb.ns.ca/mchoudhu/Islamicbanking.htm>
- Döndüren, H. (1988). *Çağdaş ekonomik problemlere İslami yaklaşımlar*. İstanbul: İklim Yayınları.
- Farooq, M. O. (2005). The riba-interest equation and Islam: Reexamination of the traditional arguments, *Global Webpost*, November. Retrieved December 08, 2010, from, http://www.globalwebpost.com/farooqm/writings/islamic/riba_interest.doc
- Farooq, M. O. (2006). Riba, interest and six hadiths: Do we have a definition or a conundrum? *Global Webpost*, June. Retrieved December 08, 2012, from, <http://www.globalwebpost.com/farooqm/writings/islamic/riba-hadith.doc>
- Hassan, M.K. (2003). Dividend signaling hypothesis and short-term asset concentration of Islamic interest-free banking. *Islamic Economic Studies*, 11(1), 1-30.
- Hazıroğlu, T. (2006). Katılım bankacılığı tarihçesi. *Bereket Dergisi*, 20. Erişim Tarihi: 19.11.2010, http://bereketdergisi.net/magazine.asp?mag=20&caption_id=4
- ISDB-Islamic Development Bank. (2010). *Member country profile: Turkey*, Retrieved October 17, 2010, from, <http://www.isdb.org/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=navurl://cd12eddc40a91d54a9f470f5282f4004>
- Kamerschen, D. R. & Klise, E. S. (1976). *Instructor's manuel money and banking*. Chicago: South-Western Publishing Co.
- Karapınar, A. (2003). *Özel finans kurumları ve muhasebe uygulamaları*. Ankara: Gazi Kitabevi.

- Kuran, T. (1995). Islamic economics and the Islamic sub economy. *Journal of Economic Perspectives*, 9(4), 155-73. Erişim Tarihi: 18.09.2010, <http://www.jstor.org/stable/2138395?seq=1>
- Kuran, T. (1997). The genesis of Islamic economics: A chapter in the politics of muslim identity. *Social Research*, 64(2). <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/kuran.htm>
- Kutub, S. (1991). *Fi Zılâl-İl Kur'an*, C. 1. (Çev. S. Uçan, V. İnce). İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Mannan, M. A. (1970 ve 1973ç). *İslam ekonomisi: teori ve pratik*. (Çev. B. Zengin, T. Ömeroğlu). İstanbul: Fikir Yayınları.
- Nakvi, N. H. (1981 ve 1985ç). *Ekonomi ve ahlak*. (Çev. İ. Kutluer). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Noorzoy, M. S. (1982). Islamic laws on riba (interest) and their economic implications, courtesy. *International Journal of Middle Eastern Studies*, 14(1), 3-17, Retrieved October 03, 2010, from, http://globalwebpost.com/farooqm/study_res/i_econ_fin/noorzoy-riba.doc
- Orman, S. (1992). Modern iktisat literatüründe para, kredi ve faiz. İçinde. *Para Faiz ve İslam* (Tartışmalı Toplantılar Dizisi 4), 1-68. İstanbul: İSAV Yayınları.
- Özsoy, İ. (1993). *Faiz ve problemleri*. İzmir: Nil Yayınları.
- Özsoy, İ. (1994). Kredi faizi:Kur'an'agöre bir değerlendirme. *İslâmî Sosyal Bilimler Dergisi*, Güz, 2(3), 31-41.
- Özsoy, İ. (1997). *Özel finans kurumları*. İstanbul: Asya Finans Kültür Yayınları.
- Özsoy, İ. (1998). *Faiz ve çeşitleri*. *Yeni Ümit Dini İlimler ve Kültür Dergisi*, 40, 26-32.
- Özsoy, İ. (2003). *Bir faiz soruşturması*. *Yeni Ümit Dini İlimler ve Kültür Dergisi*, 60.
- Özsoy, İ. (2007). Background and some features of Islamic Banking. *Islamic banking symposium*, organized by Chamber of Commerce of Rotterdam and Islamic University of Rotterdam (an invitedpaper), November.
- Özsoy, İ. (2008). Reflections on the nature of interest and some evidence of interest rates effect on business cycles. *1st International Conference on Management and Economics (ICME'08)*, Tirana, March., (ProceedingsBook Vol.1) 380-398.
- Özsoy, İ. (2008a). Faiz ve kâr karşılaştırması. Erişim Tarihi: 05.12.2010, <http://www.fatihiraz.net/2008/06/17/faiz-ve-kar-karsilastirmasi/>
- Parasız, İ. (2000). *Para banka ve finansal piyasalar*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- SCRIBD.(2010). *Islamic Banking vs Conventional Banking*. Retrieved January 09, 2011, from, <http://www.scribd.com/doc/17116904/Islamic-Banking-vs-Conventional-Banking>

- Shah, S. (2008). Islamic banking and finance: Shari'a-compliance and there interpretation of riba. *EmoryUnivesity*. Retrieved September 28, 2008, from, http://www.calbar.ca.gov/calbar/pdfs/sections/ils/writing-competition_2007_islamic-banking_shah.pdf
- Shaikh, S. A. (2010). *Proposal for Islamic economic framework*. May 31. Retrieved January 08, 2010, from, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1618202
- Siddiqi, M. N. (2006). Shariah, Economics and progress of Islamic finance: The role of shariah experts. Pre-Forum Workshop on Select Ethical and Methodological Issues in Shari'a-Compliant Finance: *7th Harvard Forum on Islamic Finance*, 21 April. Cambridge-Massachusetts.
- Tabakoğlu, A. (1992). İslam'da para politikası hakkında bir deneme. İçinde. *Para Faiz ve İslam* (Tartışmalı Toplantılar Dizisi 4), İstanbul: İSAV Yayınları, 79-90.
- Toutouchian, I. (1988). Brief comparison between cost of capital in Capitalistic and Islamic Systems. Retrieved June 11, 2008, from, http://www.toutouchian.com/ab_1.htm
- Toutouchian, I. (1993). Comparative analysis of investment in capitalistic and Islamic systems under certainty and risk conditions. Retrieved June 11, 2008, from, http://www.toutouchian.com/ab_3.htm
- Toutouchian, I. (2004). Islamic banking: a last ditch to save capitalism. *New Horizon*. From, http://www.toutouchian.com/Islamic_banking_last_ditch.pdf
- Türkiye Finans AŞ. (2008). *Katılım bankacılığının vizyonu*. Retrieved May, 20, 2008, from, www.tkbb.org.tr
- TKBB-Türkiye Katılım Bankaları Birliği. (2012). *İstatistikler*. Retrieved November 30, 2012, http://www.tkbb.org.tr/index.php?option=com_content&task=blogsection&id=30&Itemid=382
- Uyan, U. (2006). Türk finans sisteminin ve reel sektörün hizmetinde 21 yıl: katılım bankaları. Türkiye Katılım Bankaları Birliği. Retrieved June 02, 2008, from, www.tkbb.org.tr (2/6/2008)
- Zaim, S. (2000). İktisadi ve sosyal kalkınmada özel finans kurumlarının yeri. İçinde. *Prof. Dr. Nusret Ekin'e Armağan*. Ankara: Kamu İşverenleri Sendikası Yayın 38, 249-6.

EK-A: Faizsiz Bankacılığın Dünya Haritası

Kaynak: Shah, calbar.ca.gov